

'Ōrero a Turo Raapoto

'ŌRO'A HA'AMAURA'A 'EI MERO NŌ TE FARE VĀNA'A
MAHANA MĀ'A 11 NŌ TIUNU MATAHITI 1983
FARE TAUHITI NUI - PAPEETE

*'Auè ia parau i te monamona i roto i te vaha, 'ia parau atu vau, te faaro'o mai ra 'oe, 'e 'ia parau mai ho'i 'oe ra, tē faaroo atu ra ia vau.
E reo to ù, nā vai rā vau e haapii
E haapii 'aaoa ho'i au, aore à ho'i àu reo i matara.
Te nā ò rà te tahi reo i te parauraa : haere mà tenà maa pūuāi iti to 'oe. O vau ia i ti'a atu ai :*

la ora na e taù fenua,
la ora na e taù nūnaa,
la ora na e te hui mana,

la ora na e te hui mana 'ore, 'oe te ùnaūna o teie fenua, 'oe te tia'i i te ùputa o te reo, oe e tāpe'a na i te ora e te pohe o to tāua reo. Tei ia 'oe ana'e na te tāvirī, ta to ù rā mata i ite, ta to ù ia vaha e parau : E reo to ù, e fenua to ù, e nūna'a to ù.

E reo to ù e te ui nei à taù āau : tei hea to ù reo, te hea to ù reo, e nā hea i to ù reo, ei hea to ù reo e vai ai, a hea to ù reo e noho mai ai.

Tei hea? E uiraa teie nō te mea 'itea-'ore-hia e te mata, nō te mea faaroo-'ore-hia e te taata, nō te mea parau-'ore-hia e te vaha. Erā ē roa te tohu i te tohuraa : e mou teie nūnaa, e mou teie reo.

Te nānā nei ta'u mata, te neva nei, te fāriu nei e inaha, mai te rāau e māruarua te rau'ere hou to na pohe, te rahi noa atu ra te mau taa i 'eta'eta i te pararaa i te reo o teie fenua. Tei hea to ù reo, nā vai e faaho'i mai i to na ùnaūna. Te rau'ere rāau ia topatopa, te rau'ere rāau i maruarua e ho'i faaho'i ānei ia i ni'a i te āmaa.

Te reo e faurao no te 'ite e te paari o te hoē nūna'a. Nā fea teie 'ite e teie paari e noaa ai ia ù. Inaha e ite āpi ta ù e ite nei, e paari āpi ta ù e hio nei : e tupu ato'a te tāporo i ni'a i te ānani ; e a'a ē to te tahi rāau, e tumu ē to na. Oia mau, e aha rā te faura'o e oti i teie rāau e aha te paari ta na e vaiho mai e tē riro ei teoteora nō ù.

Tei hea aè nei te 'ite e tāitāhia na e te Haerepō.

Haere pō e tā'ahi nā te fenua

Nā te 'ofafai i te aratiā

E tae atu ai i te ūtuafare o te mau atua

Ua api te reva i te haruru o te reo i te marupō

I te oreroraa i te āere atu

Te atua o te pō, te atua o taù nūnaa.

Ua marua te parauraa, ua hiti te rā

Ua mure rā te reo o te Haerepō

Ua mahuta hoi te nuu atua

Aore o te nūnaa e vavao faahou

Te taamino noa nei i te āveia 'ore

Tei hea te amu rauti. Ua mate anaē

Auè te nūnaa, eie, ua maheāheā

Ua iti tei pohe tapu i te marae

A tū, a tū e te Haerepō, ia peepee

I pinai to reo i nā peho o te fenua

E te Haerepō, e rauti i te fenua

Ia ē à te reva i to reo i te marupō

Ia oara, ia itoitō, ia ora te nūnaa

E pee te māmoe i te pohe o te māmoe,

Nā vai e ārai i te pohe o taù nūnaa

Nā vai e puhī mai i te aho ora, ia riro faahou te taata ei taata, ia riro fahou te taata ei taata, ia riro te māohi ei māohi ei hoē reo pūohu ia nā : ua hee, ua pahee e te hiā atu ra te ùnaūna o te fenua.

Te hea to ù reo.

E reo no te here te reo o te māohi.

E mea ē rā te mea ta te vaha i parau ra, e te mea ta to ù mata e ite nei :

Ia faaru'e i te here, e te mata ē te ono

Ia faarue i te reo, e mana ē te ono

I te mana hoi o te here e ora ai teie nūnaa mai te rāau i maruarua te rau'ere ra, ua marua ato'a ānei teie taoā i vaihohia mai, e ho'i fa'ahou ānei teie marua ra i niā i te tumu.

Te hea to ù reo.

Ua rahi te reo ta ù e faaroo nei, te hea rā to ù reo. Nā vai e faaite mai, nā vai e haapii mai. Mai te fenua i marō i te paūrā, te poiha nei taù vārua i te 'ite faatupu ora : E haapii 'aaoa ho'i au nei, aore à ho'i àu reo i matara.

E mau rā ; e mau, eiaha ia tarapape te hiaai, te faahinaaro e te popou i te reo e mahe'ah'e ai nei, i muri a'e i te uri o te pō, e horo'a mai à te po'ipo'i i te maramarama āpi i faatupu ora.

E poroi teie nō te ti'aturī e te onoono o te 'aau : te huero rāau,

tāpo'i-noa-hia atu ā o ia i te repo, moē noa atu ā o ia i te tahi taime i te mata taata, e 'oteo mai iho ā rā o ia i te tau mau ra, e teitei atu i niā ā i te repo o te fenua.

Nō reira i teie uiraa e : te hea to ù reo, teie te pāhono : a nanahi to ù reo, a nanahi e horoā mai o na i te maru ei pā i taù tino i te veravera o te rā, a nanahi e horo'a mai o na i te haumàru i taù 'aau e te rotahi i taù mana'o tei raurāau i teie nei i te mau faatia huru rau.

E nā hea i to ù reo.

Te nā ò rà te reo o te tahi rohi pehe : Ahiri 'oe i haere mai i o ù, e fāri'i hua atu ia vau ia 'oe, aita rā, haere mai nei 'oe i o 'oe, e aha ia ta ù fāri'raa ia 'oe i reira.

E nā hea. E uiraa teie nā te taata i hepohepo i te taa 'ore o to na mana'o, te taata tei apiapi to na tino i te hoē mea ta na i ore i ani e i hinaaro, te hoē mea ta na i hinaaro i te tahitahi e tei onoono noa atu i te piri i niā ia na.

E nā hea i to ù reo.

E mouā tei niā, e tuha tei raro e outu tei tai : aita o 'oe e te māohi e hororaa, ua 'ite tei ōtiā o to 'oe fenua ia 'oe, tei ia 'oe noa te ite-ato'a-raa ia na, riro atu ai orua ei hoē mai te vai e tahe i te muriavai, e hoē atu i te tai.

E nā hea i teie reo : te parau nei to tātōu reo e te māohi i te parau o to tāua fenua e i te parau nō to 'oe iho oraraa. E nā hea ana'e atu à ia i to tātōu reo : e haapae ānei, e huna ānei, e haamere ānei. E au te reo i te hio hipa : i roto ia na e 'ite ai 'oe e o vai 'oe, eita to 'oe hoho'a e puta mai i ni'a i te papa'i o te hoē reo ē atu. E taoā faatau aroha te reo o te māohi i vaihohia, ia vai noa ia teie aroha, a tau e a hiti noa atu.

Ei hea to ù reo e vai ai.

E aha te vāhi i faaineinehia nō te tupu-mahora-raa o to ù reo. Ei reo noa ānei teie no te feia 'ore i manu'a i roto i te oraraa. Ei hea to ù reo e vai ai : i te pae purumu noa ānei, i roto i te ota o teie tau tāuā 'ore i te taata.

Te ferurīhia nei i teie mahana te mau rāvēā nō te faaōraa i te reo māohi i roto i te fare haapiiraa.

Auē, aita ānei i hape te ferurīraahia teie parau. E faaō te reo o te māohi i niā i to na iho fenua. Te auraa ra, eere faahou ia no 'oe tei vāhi, e reo to 'oe, aita rā e āiā. No vai ia teie reo. Eita te moa e hape i to na fanauā, ua ite ho'i to na fanauā ia na, a tae ho'i e, o tātōu ānei i tē 'ore e 'ite i ta tātōu hio :

Te 'oto nei te tōrea, e iho tōrea ia

E tōihiohio rā 'oe ia taahi i to iho

I to reo ho'i Taaroa, ia fāi to reo i to iho

E aha atu ra ho'i te faufaa o te āpoo reva ia i

E aha te faufaa o te māohi reo 'ore.

Ia tiā mā 'oe ia 'oe, eiaha e tūmā ia 'oe

A mau tutūaau i to iho i noaa i to fenua

Te fenua i amo i te marae o to tupuna

Te iho o te nūnaa i parau-ato'a-hia ai oe e Maohi

A hea to ù reo e noho mai ai.

Ua reva ānei te reo, ua haere ānei nā te ara

Ia ui tātōu e a hea te reo e noho mai ai.

Te varovaro noa ra te reo o te rohi pehe i na-ō-raa e :

Te ori-haere-noa-ra te reo o te mā'ohi i te vāhi ta na e haere ra,

Te tia'i noa ra ia parau atu 'oe ia na : Haere mai.

E mahana nō te reo teie, nō reira o tātōu pātoā ia tuō i to tātōu reo : Haere mai, noho mai, nō 'oe teie āiā, nō 'oe teie nūnaa, nō 'oe teie fenua, haere mai e hoi anaē tātōu i te āiā, haere mai e to mātōu reo, ia fārerei ā te mā'ohi i te māohi, ia 'ore ia purara, ia 'ore ia faahua taata ē, ia pūai mai rā te hiaai e te poihi i te ite e te paari ta te reo mā'ohi e horoā ei faufaa nā tātōu e ei 'aveiā nō te fenua teie nei, a nanahi e a tau noa atu. ♦